

Saksdokumenter:

KM 14.0/21 Endringer i kirkeordningens bestemmelser om kirkebygg m.m.

KM 14.1/21 Første innstilling fra komité C

Endringer i kirkeordningens bestemmelser om kirkebygg m.m.

Endelig innstilling fra komité C

Sammendrag av saksorienteringen

Saken har sin bakgrunn i tre ulike høringer Kirkerådet har gjennomført.

Kirkemøtet vedtok på sitt møte i 2015, at i «et fremtidig regelverk bør det gis mulighet for langtidsutleie av kirkebygg». Kirkerådet forslår en endring i kirkeordningen som tar sikte på at biskopen kan dispensere fra forbudet mot å påhefte bruksretter, herunder til å godkjenne langtidsutleie av kirkebygg.

Kirkerådet foreslår også tre endringer i kirkeordningen og én endring i regler for liturgisk inventar og utstyr for å følge opp kirkebyggforskriften vedtatt av Kongen 18. desember 2020 og det nye statlige kirkerundskrivet av samme dato. Kirkerådet foreslår at biskopen kan samtykke i avhending og nedlegging av kirker samt at biskopens avgjørelse kan påklages til Kirkerådet. Videre foreslår Kirkerådet en godkjenningsordning for tiltak på listeført kirke som ikke har tilknyttet gravplass, for å følge opp kirkerundskrivet. I tillegg foreslår Kirkerådet å presisere at biskopen må innhente uttalelse fra Riksantikvaren før biskopen samtykker til fjerning eller avhendelse av inventar og utstyr i fredede og listeførte kirker gjennom en endring i reglene om liturgisk inventar og utstyr. Reglene om liturgisk inventar og utstyr, som ble vedtatt under kirkeloven, må av regeltekniske grunner oppheves og vedtas på nytt med hjemmel i trossamfunnsloven.

Videre foreslår Kirkerådet en endring i kirkeordningen som klargjør klageordning og saksbehandlingsregler for ombygning og utvidelse av kirker. For å få en likeartet begrepsbruk i det statlige og kirkelige regelverket, foreslår Kirkerådet å erstatte begrepet *ombygging og utvidelse* med *tiltak ut over vanlig vedlikehold av kirke*.

Komiteens merknader

Komiteén legger Kirkerådets saksorientering til grunn og har videre disse merknadene:

1. Saksorienteringen legger til grunn at biskopen kan stille vilkår for godkjenning av langtidsutleie av en konkret kirke, for eksempel om varighet, hvilke formål kirken kan brukes til eller om menighetens ev. fortsatte bruk av kirken. Adgangen til å stille vilkår er ulovfestet. Vilkårslæren sier at vilkår som skal stilles, må ha saklig sammenheng med vedtaket og ikke være uforholdsmessig tyngende.

Av pedagogiske hensyn foreslår komitéen at biskopens adgang til å stille vilkår tas inn i ordlyden i tilknytning til den nye bestemmelsen om godkjenning av avhending og påhefte av bruksretter i kirkeordningen § 20 annet ledd.

Kirkerådet har allerede omtalt mulighet for vilkår ved utsendelsen av saken på høring, og komitéen mener at dette forslaget ikke vil kreve ny utredning i henhold til bestemmelsen i kirkeordningen § 2-4. Saksframstillingen legger til grunn at biskopen allerede har en slik, ulovfestet vilkårsmyndighet knyttet til godkjenningen.

2. Komitéen har drøftet om myndighet knyttet til kirkebygg som i forslaget er lagt til biskopen, helt eller delvis heller burde vært plassert hos bispedømmerådet. Dette har noen instanser også foreslått i høringen. Komitéen har landet på å følge Kirkerådets forslag på alle punktene, blant annet ut fra biskopens vigslings- og tilsynsmyndighet. Biskopen vil etter forslaget få et bredt og helhetlig faglig ansvar på kirkebyggfeltet.
3. Komitéen har merket seg at Kirkerådet forpliktet til å gi retningslinjer for saksbehandlingen i saker om påhefte av bruksretter, jf. forslaget til § 20 annet ledd i kirkeordningen. Slike retningslinjer må etter komitéens syn sikre at de lokale instansene blir involvert på en god måte, og at alle berørte parters interesser blir hørt.
4. Komitéen vil også oppfordre Kirkerådet til, i samarbeid med KA, å utarbeide en veileder eller lignende som kan gi informasjon om saksbehandling mv. i saker som berører kirkebygg, for eksempel når det gjelder avhending og nedlegging av kirker, slik at berørte instanser blir involvert på en god måte.
5. Et mindretall på ett medlem i komitéen mener at menighetsråd og menighetsmøte må godkjenne både avhending, påhefte av bruksretter og nedlegging av soknets kirkebygg. Trossamfunnsloven slår fast at kirkene er i soknets eie, og soknets organer bør derfor ha vetorett i disse sakene.

Dette mindretallet foreslår følgende:

§ 20 annet ledd skal lyde:

Kirker kan ikke avhendes, pantsettes eller påheftes bruksretter. Biskopen kan likevel samtykke i avhending og påhefte av bruksretter når særlige grunner tilsier det. Dette må være godkjent av menighetsråd og menighetsmøte. Det kan stilles vilkår for slik godkjenning. Bestemmelsene om enkeltvedtak i forvaltningsloven kommer til anvendelse på biskopens vedtak. Vedtak i saker om avhending av kirker kan påklages til Kirkerådet. I saker om påhefte av bruksretter skal Kirkerådet gi retningslinjer for saksbehandlingen.

§ 23 nytt femte ledd skal lyde:

Nedlegging av kirke skal godkjennes av biskopen. Dette må være godkjent av menighetsråd og menighetsmøte. Bestemmelsene om enkeltvedtak i forvaltningsloven kommer til anvendelse på biskopens vedtak. Vedtaket kan påklages til Kirkerådet.

Kirkemøtets vedtak

I

I kirkeordning for Den norske kirke gjøres følgende endringer:

Tittel på § 20 skal lyde:

Forvaltning av kirkene og begrensning i rådighet

§ 20 annet ledd skal lyde:

Kirker kan ikke avhendes, pantsettes eller påheftes bruksretter. *Biskopen* kan likevel samtykke i *avhending og påhefte av bruksretter* når særlige grunner tilsier det. *Det kan stilles vilkår for slik godkjenning. Bestemmelsene om enkeltvedtak i forvaltningsloven kommer til anvendelse på biskopens vedtak. Biskopens vedtak i saker om avhending av kirker kan påklages til Kirkerådet. I saker om påhefte av bruksretter skal Kirkerådet gi retningslinjer for saksbehandlingen.*

§ 23 fjerde ledd skal lyde:

Oppføring av ny kirke skal godkjennes av Kirkerådet. Det samme gjelder tomt til oppføring av kirke, tegninger, kostnadsoverslag og finansieringsplan.

§ 23 nytt femte ledd skal lyde:

Nedlegging av kirke skal godkjennes av *biskopen*. *Bestemmelsene om enkeltvedtak i forvaltningsloven kommer til anvendelse på biskopens vedtak. Biskopens vedtak kan påklages til Kirkerådet.*

§ 23 nytt sjette ledd skal lyde:

Tiltak ut over vanlig vedlikehold av kirke skal godkjennes av biskopen. Bestemmelsene om enkeltvedtak i forvaltningsloven kommer til anvendelse på biskopens vedtak. Biskopens vedtak kan påklages til Kirkerådet.

§ 23 nytt syvende ledd skal lyde:

På uteområdet ved en listeført kirke som ikke har en tilknyttet gravplass, skal tiltak som ikke er søknadspliktige etter plan- og bygningsloven og som vil kunne ha en negativ innvirkning på kulturhistoriske verdier, ikke finne sted uten biskopens godkjenning. Før biskopen treffer sin avgjørelse, skal saken forelegges rette kulturmiljømyndighet for uttalelse.

II

Endringene trer i kraft straks. Søknader om samtykke til avhending eller nedlegging av kirker som er mottatt av Kirkerådet før endringene har trådt i kraft, avgjøres av Kirkerådet med mindre vedkommende kirke er listeført. Ved listeførte kirker oversender Kirkerådet ikke avgjorte søknader til biskopen for behandling etter de nye reglene.

III

Kirkemøtet fastsetter følgende *forskrift om regler om liturgisk inventar og utstyr* i medhold av lov 24. april 2020 nr. 31 om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) § 15 første ledd annet punktum og kirkeordning for Den norske kirke 30. mars 2019 nr. 2307 § 28 annet ledd bokstav d):

Kap. 1. Alminnelige bestemmelser

§ 1. Formål

Kirkerommet med sitt inventar og utstyr skal tjene til Guds ære og fremme menighetens gudstjenestelige liv.

Formålet med reglene er å bestemme hva som er nødvendig liturgisk inventar og utstyr i en kirke, og hva som kan komme i tillegg til dette. Reglene gir også bestemmelser om utforming, godkjenning, bruk og forvaring av inventar og utstyr.

§ 2. Virkeområde

Retningslinjene gjelder

1. Kirker i henhold til kirkeordningen § 19 første ledd. Dette er soknekirker og kapell som er godkjent av Kongen eller departementet, som er kirke fra gammelt av eller som etter 1. januar 2021 er godkjent som kirke av Kirkerådet i medhold av kirkeordningen § 23 fjerde ledd.
2. Den kirkelige bruk av forsamlingslokaler og kapeller som ikke er vigslet til kirke, men som benyttes som kirkelokaler, jf. tjenesteordning for biskoper § 14 annet ledd og tjenesteordning for proster § 7 første ledd bokstav j).

§ 3. Definisjon

Inventar: Gjenstander som har sin permanente plassering i kirkerommet, enten det er fast montert eller løst. Kirkeklokker er å regne som inventar i dette regelverket.

Utstyr: Gjenstander som brukes regelmessig i kirkerommet, men som ikke er permanent plassert der.

§ 4. Generelle bestemmelser

Kirken kan ta all kunst, alle kunstformer og alle kunstuttrykk i bruk i kirkerommet med dets liturgiske inventar og utstyr, så sant det tjener det kristne budskap og lar kirkerommets særlige egenart komme til utfoldelse.

Håndverk, materialer og utforming av liturgisk inventar og utstyr skal være av høy kvalitet.

Innredningen av kirkerommet skal fremme fleksibel praksis og det bør derfor vises tilbakeholdenhet med å bolte inventar fast i gulvet.

Det skal tas tilbørlig hensyn til de kulturhistoriske verdier som kirkebygget og dets inventar og utstyr representerer.

Kap. 2. Liturgisk inventar

§ 5. Alter

En kirke skal ha ett hovedalter. Alteret bør ha en slik tyngde og verdighet at det fremstår som kirkerommets samlende midtpunkt også når rommet ikke er i bruk.

Hovedalteret er et permanent inventar i kirkerommet og skal ikke fjernes, flyttes eller tildekkes.

I kirkerom der alteret er plassert langt fra menigheten, kan det innføres et frittstående alter som kirkerommets sentralalter. Det frittstående alteret skal ha sin permanente plass i kirkerommet eller annet sted i kirkebygget når det ikke er i bruk. Det

kan også finnes sidealtere til bruk for mindre forsamlinger. Disse kan også anvendes som bønnestasjoner under gudstjenesten og når kirkerommet er åpent for besøkende til meditasjon og bønn.

Når nye kirker bygges, skal alteret være frittstående. Alteret bør stå så langt ut fra bakveggen at liturgen kan forrette vendt mot menigheten, og at menigheten lett kan passere når ofringen skjer ved gang rundt alteret.

§ 6. *Alterring*

En alterring/alterskranke skal inngå i en kirke. Den består av knefall og støtteskranke, og kan være fast eller flyttbar.

§ 7. *Døpefont*

Døpefonten er et permanent inventar i kirkerommet og skal være plassert lett synlig for menigheten, fortrinnsvis i kirkeskipet. I nye kirkebygg bør det sikres god plass rundt døpefonten. Den skal være utformet slik at den i bruk gir en vanddybde på minst 5 cm.

Når det bygges nye kirker, kan menigheten også søke om å tilrettelegge for dåp ved neddykking.

§ 8. *Prekestol og lesepult*

Prekestol og lesepult skal være slik plassert at forkynnelsen og lesningene høres overalt i kirkerommet, og slik at predikant og tekstleser om mulig kan sees av alle. Bokbrettet på prekestolen og lesepulten bør kunne reguleres i høyden. Prekestol og lesepult kan forenes i ett og samme inventar. Det bør fortrinnsvis ha fast plassering.

§ 9. *Orgel*

Pipeorgelet er kirkens tradisjonelle hovedinstrument. Orgelet skal understøtte og hjelpe menighet og sangkor i tilbedelse, forkynnelse og sang. Det har også selvstendige musikalske funksjoner, både i og utenom gudstjenesten.

Orgelets plassering og utforming avklares i et nært samarbeid med orgelbygger, orgelsakkyndig konsulent og arkitekt. I nye kirker bør orgelets plassering være slik at kirkemusikeren kan lede et sangkor fra sin plass ved orgelet.

§ 10. *Kirkeklokker*

Kirker/kapell og andre kirkelige bygg eller rom hvor det regelmessig holdes gudstjeneste og utføres kirkelige handlinger, skal ha en eller flere kirkeklokker.

Kirkeklokker plasseres enten i kirketårnet eller i et eget utvendig rom, men slik at lyden fra klokkene også kan høres naturlig inne i kirkerommet.

Kirkeklokkene trenger en klangkasse for å komme til rette som instrument. Hensynet til håndringing skal ivaretas. Antall og størrelse bør tilpasses kirkens størrelse og de geografiske forhold i kirkens nærhet. I alminnelighet anbefales flere klokker. Store klokker er å foretrekke.

Det er fastsatt egne regler for bruk av kirkens klokker.

§ 11. *Egne stoler*

Egne stoler for liturg og medliturger skal finnes i alterområdet. Liturgens stol bør plasseres slik at liturgen er synlig for menigheten og medliturgene, jf. Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste pkt. 22. Det skal også være stoler til bruk ved vigsel. I domkirker skal det være en egen bispestol. Det bør velges stoler som er tilpasset kirkens øvrige inventar.

Kap. 3. Liturgisk utstyr

§ 12. *Nattverdutstyr*

Til alterutstyret hører kalk og disk, vinkanne og brødeske, enkeltkalker, lys og eventuelt krusifiks. Disse bør så vidt mulig være innbyrdes avstemt i utforming og materialbruk og passe sammen med kirkens øvrige utstyr.

Når en ny kalk anskaffes, skal den utformes slik at en både kan drikke av den, helle av den, og dyppe brødet i den.

En nisje i veggen eller et sidebord kan tas i bruk til oppbevaring av alterutstyret før og etter nattverdhandlingen.

§ 13. *Lys*

Alterlysene skal være hvite, levende lys. På et lite alter bør lys og staker ikke være for høye, særlig dersom liturgen forretter bak alterbordet. Det bør fortrinnsvis brukes staker beregnet for ett lys.

En lysglobe, eller en annen form for lystenningssted med et Kristuslys sentralt plassert, kan inngå i kirkerommet. Hensynet til brannfare skal ivaretas.

Et påskelys kan fra påskennatt/1. påskedag til Kristi himmelfartsdag stå i egen stake ved siden av alterbordet. Resten av kirkeåret vil lyset normalt være plassert ved døpefonten.

Til dåpslys skal det være en lysholder som disse kan plasseres i, jf. Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste pkt. 46–49.

§ 14. *Prosesjonskors og prosesjonslys*

Et prosesjonskors og eventuelt to prosesjonslys kan tas i bruk under gudstjenesten. Prosesjonskorsot plasseres normalt ved alteret i egnet fot. Prosesjonslysene plasseres enten ved alteret eller ved lesepulten ut fra den liturgiske bruken på stedet.

§ 15. *Tekstiler*

Tekstiler på alter, prekestol og lesepult avstemmes i farger og formgivning til hverandre og til hele alterområdet, og til messehaglens som hører til kirkehuset.

Tekstilene bør følge de liturgiske farger eller være kirkeårsnøytrale. Dersom alterduk brukes, skal den være hvit.

Kalkklede og servietter som brukes ved nattverd og dåp bør være av bomull eller lin.

Kap. 4. Øvrig liturgisk utstyr til en kirke

I hver kirke vil det i tillegg vanligvis være behov for:

§ 16. *Liturgiske klær*

Alba, stolaer i fire liturgiske farger, messehagler, fortrinnsvis hvit og grønn og hvite kapper for ansatte og frivillige medarbeidere ut fra behov ved gudstjenester og andre tjenester.

Kappe til bruk på kirkegård/gravlund ved gravferd.

Hvite kapper til konfirmanter.

§ 17. *Utstyr til bruk ved takkoffer*

Nødvendig utstyr til innsamling av takkoffer.

§ 18. *Bøker*

Tre bibler og tekstbøker og tre sett av de liturgiske bøker (for liturg, kirkemusiker, og sakristi). Et tilstrekkelig antall salmebøker til bruk for menigheten og koralbøker og liturgisk musikk for kirkemusikeren.

§ 19. Andre musikkinstrumenter

Andre musikkinstrumenter kan understøtte og hjelpe menighet og sangkor i tilbedelse, forkynnelse og sang. Andre instrumenter kan også ha selvstendige musikalske funksjoner, både i og utenom gudstjenesten.

§ 20. AV-utstyr

Dersom AV-utstyr inngår i kirkerommet, skal det integreres på en best mulig måte i kirkerommet. Når det benyttes, bør det ikke dekke til kunstnerisk utsmykning/altertavle eller ta oppmerksomheten bort fra alterstedet.

Kap. 5. Oppbevaring

§ 21. Et godt bevaringsmiljø.

Gammelt og nytt kirkelig inventar og utstyr skal sikres et godt bevaringsmiljø. Vedlikehold av gjenstander fra før 1850 skal konsulteres med Riksantikvaren. Gjenstander fra 1537 og tidligere anses som automatisk fredet, og vedlikehold/konservering av disse skal godkjennes av Riksantikvaren. Også yngre gjenstander kan ha stor lokal- og kulturhistorisk verdi i dag og i fremtiden, og skal forvaltes ansvarlig.

§ 22. Tekstiler

De liturgiske klær oppbevares i egnede skap. Messehaglene skal henges opp på spesialhengere av tilstrekkelig bredde eller legges i skuffer med tilstrekkelig bredde og dybde.

Liturgiske tekstiler må ikke utsettes for lys, støv eller endringer i luftfuktighet under oppbevaring.

§ 23. Verdigjenstander

Sølvgjenstander og annet kostbart utstyr skal oppbevares brann- og tyverisikkert.

Kap. 6. Godkjenning

§ 24. Nytt inventar og utstyr

Alt nytt inventar og utstyr skal på forhånd være godkjent av biskopen, for fredede og listeførte kirker skjer det etter uttalelse fra Riksantikvaren. Dette gjelder også for gaver, prøveinstallasjoner og midlertidige installasjoner i kirkerommet, dersom slike ikke inngår i et arrangement. I så fall kommer regler for bruk av kirkene til anvendelse.

§ 25. Prostens myndighet

Prosten godkjenner omfanget av inventar og utstyr til lokaler som er innviet til kirkelig bruk, jf. § 2 nr. 2 og regler for bruk av kirkene § 3 bokstav c).

§ 26. Biskopens myndighet

Inventar og utstyr må ikke fjernes eller avhendes uten samtykke fra biskopen, jf. kirkeordningen § 20 fjerde ledd. Dette gjelder også midlertidig fjerning av inventar og utstyr. For fredede og listeførte kirker skal biskopen på forhånd innhente uttalelse fra Riksantikvaren.

§ 27. Menighetsrådets myndighet

Menighetsrådet avgjør om gjenstander som kan, men som ikke må være i et kirkerom, skal inngå som utstyr. Dersom dette får økonomiske konsekvenser for fellesrådet, må fellesrådet gi sin godkjenning. Menighetsrådet godkjenner om inventar

midlertidig kan flyttes ut av kirkerommet. Også bestemmelser i kulturminneloven kan sette grenser for dette.

§ 28. Kulturhistoriske verdier

Ved restaurering og tiltak ut over vanlig vedlikehold, jf. kirkeordningen § 23 sjette ledd, skal det tas tilbørlig hensyn til de kulturhistoriske verdier som kirkebygget og dets inventar og utstyr representerer.

Kap. 7. Dokumentasjon

§ 29. Nasjonalt register

Menighetsrådet har ansvar for at alt permanent og midlertidig kirkelig inventar og utstyr registreres i et nasjonalt register. Ved visitas og prostebesøk gis det rapport om registreringen.

§ 30. Endringer, reparasjoner mv.

Endringer, større reparasjoner o.l. av gjenstandene skal registreres. Både ved anskaffelse, endring og avhending eller kassasjon skal tillatelsen (med dato) fra vedkommende myndighet noteres. Dette gjelder også midlertidige avhendelser.

Kap. 8. Forskjellige bestemmelser

§ 31. Kirkerådets myndighet til å gjøre mindre endringer

Kirkerådet kan gjøre mindre endringer i forskriften.

§ 32. Ikrafttredelse

Denne forskriften trer i kraft straks. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift 15. april 2015 nr. 1933 om regler om liturgisk inventar og utstyr.

komitéleder

saksordfører